

Андрій РУЖИЦЬКИЙаспірант кафедри економіки та підприємництва,
НТУУ «КПІ»**Олексій ХРИНЮК**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
НТУУ «КПІ»

СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОГО СТАТУСУ «ДЕБІТОР» У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ КОМПАНІЙ

У статті запропоновано розглядати характеристику стану зобов'язального статусу «дебітор» для досліджуваних підприємств як період можливості погашення кредиторської заборгованості. Проаналізовано характеристику стану зобов'язального статусу «дебітор» та розраховано період можливого погашення кредиторської заборгованості для досліджуваних енергогенеруючих компаній.

Ключові слова: зобов'язальний статус «дебітор», економічна безпека підприємства, взаєморозрахунки.

Економічна безпека підприємства залежить від багатьох факторів, одним з яких є стан взаєморозрахунків з дебіторами та кредиторами, що у певний момент розкривається через суми дебіторської та кредиторської заборгованості. Дебіторська та кредиторська заборгованість має великий вплив на господарську діяльність підприємства. Значні обсяги дебіторської заборгованості призводять до зменшення оборотних коштів підприємства, і це зумовлює збільшення кредиторської заборгованості перед постачальниками. Проблеми економічної безпеки підприємства досліджували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: І. О. Бланк («Фінансовий менеджмент»); О. С. Іванілов («Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства»); С. А. Кузнецова («Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання формування фінансової складової економічної безпеки»); О. М. Рибалко, М. Б. Сичова («Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю»); Л. І. Шваб («Економіка підприємства») та інші. Проблема впливу взаєморозрахунків на економічну безпеку підприємства фахівцями розглядається дещо однобоко. Здебільшого вся увага зосереджується на негативному боці впливу взаєморозрахунків на фінансовий стан підприємства. З таких позицій розглядається дебіторська заборгованість, наприклад, Рибалко О. М., Сичовою М. Б., які зазначають, що некерівана дебіторська заборгованість, як правило, є однією з причин кризового стану [3, с. 165]. Аналогічну позицію можна зустріти в роботах інших фахівців [4]. При цьому більшість підприємств стикається з досить типовими проблемами у сфері мінімізації негативного впливу взаєморозрахунків на економічну безпеку підприємства [5, с. 165]: немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань дебіторами; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; відсутні дані про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської

заборгованості і часу її оборотності; не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; функції збору грошових коштів, аналізу дебіторської заборгованості і ухвалення рішення про надання кредиту розподілені між різними підрозділами. Слід зазначити, що дебіторську заборгованість розглядають і крізь призму операційного ризику [5]. Такий підхід є виправданим, оскільки надання товарів та послуг без їх фактичної оплати одразу створює ризик затримки в оплаті чи взагалі її відсутність. Фінансова безпека визначена Л. Т. Швабом як застосування менеджментом підприємства принципу дотримання критичних строків кредитування; створення інформаційного центру з дебіторської та кредиторської заборгованості [6, с. 313]. Для енергогенеруючих компаній не дебіторська заборгованість, як вважає низка фахівців, які розглядають підприємства загалом без галузевої специфіки [7], а зобов'язання є найважливішим сегментом управління взаєморозрахунками в контексті гарантування економічної безпеки.

Завданням нашого дослідження є проаналізувати характеристику стану зобов'язального статусу «дебітор» та розрахувати період можливого погашення кредиторської заборгованості для досліджуваних енергогенеруючих компаній. Для аналізу стану та динаміки зобов'язального статусу «дебітор» було обрано чотири енергогенеруючі компанії України, що територіально знаходяться на півдні України – ПАТ «Дніпроенерго» (Запоріжжя), заході – ПАТ «Західенерго» (Львів), центрі – ПАТ «Київенерго» та сході – ПАТ «Донецькобленерго». В якості інформаційної бази використано звітність підприємств, яку вони оприлюднюють відповідно до Положення «Про розкриття інформації емітентами цінних паперів» від 19.12.2006 № 1591 [1]. Квартальна та річна фінансова звітність зазначених підприємств міститься в базі даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [2]. Використовувалися квартальні

річні звіти, які відображають стан показників балансу на кінцеву дату кожного кварталу.

Не применшуючи значення управління дебіторською заборгованістю, вважаємо, що для енергогенеруючих компаній все ж більшої ваги в контексті економічної безпеки набуває управління зобов'язаннями підприємства, бо в структурі зобов'язального статусу всіх досліджуваних підприємств переважає їх статус дебітора. Таким чином навіть повне уникнення дебіторської заборгованості, що може розглядатися як ідеалізована ситуація, не вирішує проблеми виконання зобов'язань енергогенеруючих компаній перед контрагентами. Основна увага з позиції забезпечення стабільності фінансового стану та економічної безпеки підприємств має звертатися на розрахунки з постачальниками, оскільки саме вони переважно й формують зобов'язальний статус «дебітор».

Проаналізуємо тепер характеристику стану зобов'язального статусу «дебітор» для досліджуваних підприємств як період можливості погашення кредиторської заборгованості. Зазначений показник будемо розраховувати як відношення виручки від реалізації за квартал (без ПДВ) до середньої величини кредиторської заборгованості.

$$P = \frac{(K_f + K_s) / 2}{V / 90} \quad (1)$$

де P – період можливого погашення кредиторської заборгованості, дні;

$K_{s,f}$ – величина кредиторської заборгованості на початок та кінець кварталу, тис. грн.;

$V/90$ – середньоденна виручка, тис. грн.

Результати розрахунків, які наведені на рис. 1, вказують на те, що лише для ПАТ «Донецькенерго» спостерігається тенденція до зменшення цього показника. Для всіх чотирьох досліджуваних енергокомпаній можливості щодо терміну погашення кредиторської заборгованості значно коливаються в розрізі кварталів.

Найбільший розмах цих коливань демонструє ПАТ «Донецькенерго». Зазначимо, що відображений на рис. 1 показник відтворює умовну ситуацію, коли підприємство змушене негайно погашати кредиторську заборгованість. Тому значення періоду можливого погашення кредиторської заборгованості вказують на відтинок часу, який потрібний буде підприємству, якщо вся виручка буде спрямовуватися на ці цілі. В таблиці 1 наведено статистичні характеристики періоду можливого погашення кредиторської заборгованості для досліджуваних енергогенеруючих компаній.

Результати розрахунків, відображені в таблиці 1, дозволяють констатувати, що для ПАТ «Київенерго», ПАТ «Західенерго», ПАТ «Дніпроенерго» період можливого погашення кредиторської заборгованості є порівнюваний, у середньому – близько календарного місяця. Для ПАТ «Донецькенерго» цей показник суттєво вищий – його середнє значення становить близько півроку. Відносна варіація перевищує 100% для всіх підприємств. Тому максимальні його значення є суттєво вищими за середні для всіх підприємств (рис. 2).

З рис. 2 можна зробити висновок, що в окремі періоди для ПАТ «Донецькенерго» тривалість періоду можливого погашення кредиторської заборгованості перевищувала рік, що вказує на те, що залучалися інші позикові ресурси, що, на наш погляд, значно зменшувало рівень економічної безпеки порівняно з іншими досліджуваними підприємствами, адже протягом поточного періоду погасити кредиторську заборгованість за рахунок виручки від реалізації було неможливо.

Для енергогенеруючих компаній не дебіторська заборгованість, а зобов'язання є найважливішим сегментом управління взаєморозрахунками в контексті економічної безпеки. Низький рівень відношення дебіторської заборгованості до кредиторської вказує на те, що навіть у ідеалізованому випадку, коли буде налагоджено миттєву стовідсоткову інкасацію дебіторської заборгованості,

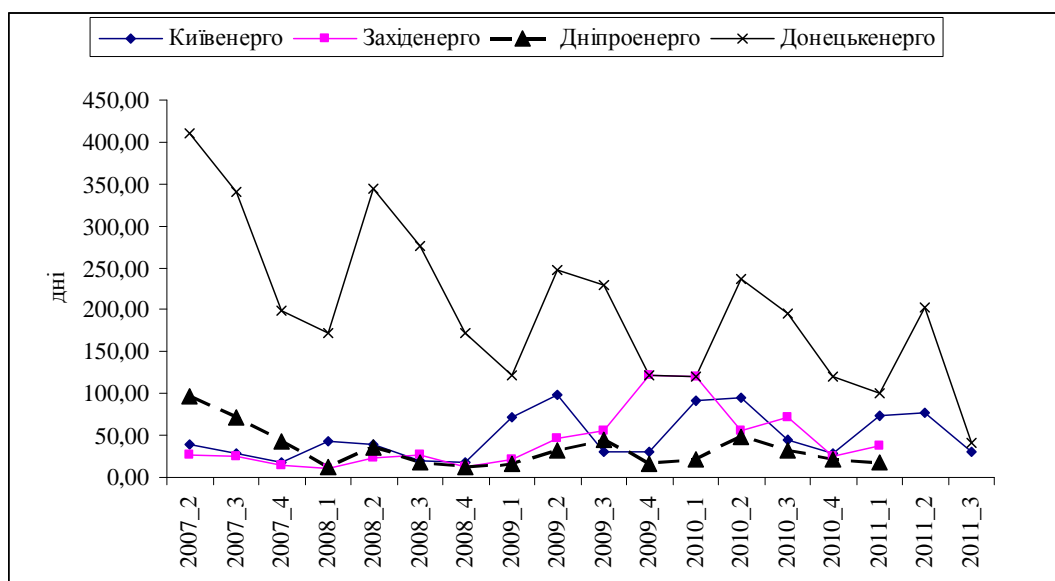

Рис. 1. Період можливого погашення кредиторської заборгованості для енергогенеруючих компаній*

*Розраховано та побудовано за [2]

Таблиця 1. Статистичні характеристики періоду можливого погашення кредиторської заборгованості для досліджуваних енергогенеруючих компаній*

Підприємство	Середнє значення	Варіація, %	Середньо-квадратичне відхилення σ	Довірчий інтервал для ймовірності 95% (середнє значення $\pm 2\sigma$)	
				нижня межа	верхня межа
«Київенерго»	48,20	166,22	27,07	0,00	102,33
«Західенерго»	43,52	253,91	34,56	0,00	112,64
«Дніпроенерго»	33,69	252,93	23,51	0,00	80,71
«Донецькенерго»	192,78	205,91	102,93	0,00	398,64

*Розраховано та побудовано за [2]

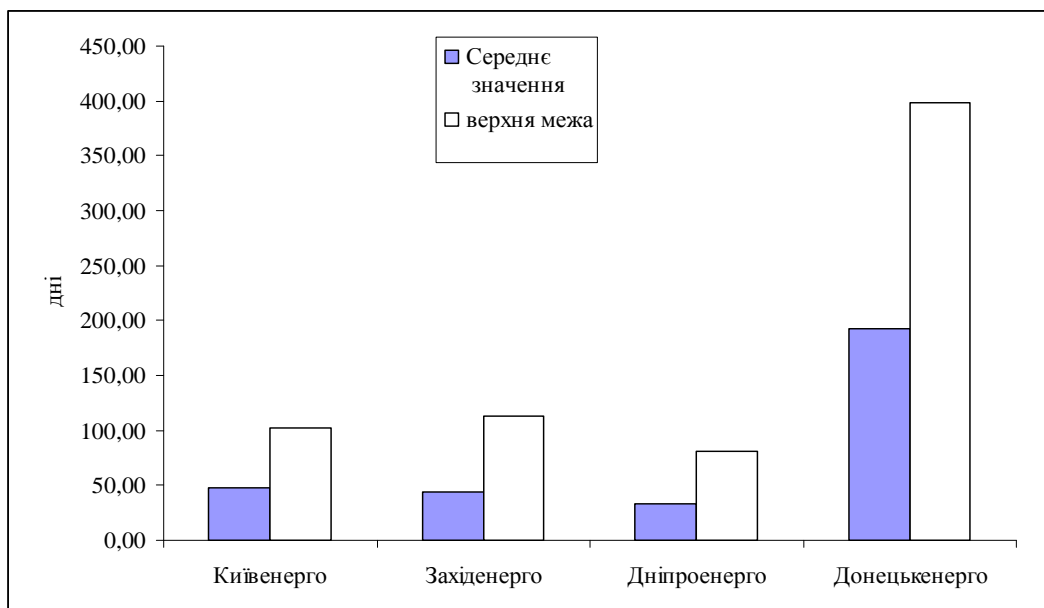

Рис. 2. Середні значення періоду можливого погашення кредиторської заборгованості та верхня межа діапазону з рівнем значення 95%*

* Розраховано та побудовано за [2]

це не дасть змогу підприємству виконати всі наявні на певний момент зобов'язання перед контрагентами, що становить потенційну загрозу для підприємства і значно знижує рівень його економічної безпеки. Дебіторська та кредиторська заборгованості - це відтік та приплив коштів, які істотно впливають на фінансове благополуччя підприємств, а отже й на їх економічну безпеку. Управління обома заборгованостями є однією зі складових механізму підвищення економічної безпеки підприємства і є за своєю суттю процесом розробки й реалізації управлінських рішень щодо узгодженості їх розміру, складу та швидкості руху у часі, що забезпечують необхідний прибуток і оптимальний розмір вільних коштів.

Список літератури

1. Про розкриття інформації емітентами цінних паперів [Текст] : положення, схвалене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19.12.2006 № 1591 / Зареєстроване в Міністерстві юстиції України від 5.02.2007 № 97/13364 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0097-07>
2. База даних Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України³, за інтернет-адресою [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/emitent>
3. Рибалко, О. М. Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю [Текст] / О. М. Рибалко, М. Б. Сичова // Вісник Запорізького національного університету. - 2011. - №1(9). - С.164-169/(С.1).
4. Кузнецова, С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання формування фінансової складової економічної безпеки [Текст] / С. А. Кузнецова, О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 1(91). - С. 98 - 103.
5. Демченко, І. Дебіторська заборгованість - особливий вид операційного ризику [Електронний ресурс] / І. Демченко. - Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2009/files/09divoor.pdf.
6. Шваб, Л. І. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник / Л. І. Шваб. - Житомир : ЖДТУ, 2004. - 459 с.
7. Кузенко, Т. Б. Управління дебіторською заборгованістю як фактор забезпечення фінансової безпеки підприємств [Текст] / Т. Б. Кузенко, В. С. Сизова // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2010. - № 29. - С.124-126.
8. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент [Текст] : учеб. курс / И. А. Бланк. — [2-е изд.]. — К. : Эльга, Ника- Центр, 2006. — 656 с.
9. Ван Хорн, Дж. К. Основы управления финансами [Текст] / Дж. К. Ван Хорн ; пер. с англ. / гл. ред. серии Я. В. Соколов. — М. : «Финансы и статистика», 2006. — 803 с.
10. Іванілов, О. С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / О. С. Іванілов, В. В. Сmacher, Є. В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. - 2007. - № 1. - С.156-163.

РЕЗЮМЕ

Ружицкий Андрей, Хринюк Алексей

Структура и динамика обязательственного статуса «дебитор» в контексте обеспечения экономической безопасности энергогенерирующих компаний

В статье предложено рассматривать характеристику состояния обязательственного статуса «дебитор» для исследуемых предприятий как период возможности погашения кредиторской задолженности. Проанализирована характеристика состояния обязательственного статуса «дебитор» и определен период возможного погашения кредиторской задолженности для исследуемых энергогенерирующих компаний.

RESUME

Ruzhyts'kyi Andriy, Khryniuk Olexiy

Structure and dynamics of the binding status of "debtor" in the context of the economic security of energy companies

The article proposes to examine characteristics of binding status of "debtor" for the period surveyed enterprises as possible repayment of accounts payable. There have been analyzed the characteristics of binding status of "debtor" and defined period of a possible settlement of the creditors for the studied power companies.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2012 р.